

חֲנוּכָּה, הַיָּר וְהַמְנוּחָה

הצילום: חיים הורנשטיין

חֲנוּכָּה הוא קיצור השם חֲנוּכַּת הַמְנוּחָה. לחנוך פירושו להתחיל להשתמש, לחדש. כאשר נכנסים לגור בבית חדש, עורכים מסיבת חנוכת בית. כאשר חונכים מפעל או בית ציבורי, מומינים לטקס אורחים רבים. כאשר חונכים בית-ספר חדש, מומינים את ראשי מערכת החינוך ואנשי חינוך. למנוחת חנוכה קוראים בישראל חנוכייה. את המילה חנוכייה חידשה חמדה בן-יהודה (אשתו השנייה של אליעזר בן-יהודה) בשנת תרנ"ז (1867), ברשימה שכתבה בעיתון "הצבי". עד אז היה מקובל השם מנוחה. גם היום מקובל השם מנוחה לחנוכייה בחלק מהתפוצות.

★★★

לחנוך פירושו ללמד, להדריך. הדור המבוגר יותר מחנך את הדור הצעיר, המתחיל את דרכו. במדינת ישראל יש חוק חינוך חובה. משרד החינוך אחראי על החינוך במדינה. החינוך בבית הספר הוא החינוך הפורמלי. קיימת במדינה גם מערכת חינוך משלים, בלתי פורמלי, המקיימת פעילויות וחוגים שונים לילדים בשעות שאחרי הלימודים ובחופשות. בשנים האחרונות התפתח בישראל החינוך האפור – הורים פעילי יכולת כלכלית (שיש להם כסף) משלמים, והילדים לומדים בבית-הספר שעות רבות יותר.

ילדים הסובלים מבעיות קשות לומדים במסגרת החינוך המיוחד. מבוגרים לומדים במוסדות לחינוך מבוגרים (האולפן, תהיל"ה, תיכונת, קתדרה). נוסף על מוסדות החינוך הממלכתי (של המדינה) והחינוך הממלכתי-דתי של משרד החינוך, יש גם מוסדות של החינוך העצמאי (של חרדים). בצה"ל יש חיל חינוך, שעושה פעילות חינוכית בקרב חיילים, וגם מחוץ לצבא – בקרב בני נוער.

★★★

לכל ביתה יש מורה מחנך ושעת חינוך (בדרך כלל זאת מורה מחנכת, והילדים קוראים לה בקיצור: המחנכת).

כאשר תלמיד או קבוצת תלמידים זקוקים לעזרה, עוזר להם החונך. למדריך בתנועת הנוער או בצבא יש חניכים. חניך הוא גם אדם שלומד מקצוע. ברפואה ובמשפטים יש סטנדרים; במוסך או בנגרייה עובדים חניכים. כאשר כותבים ביוגרפיה על אדם

נחזור לארמית: בהגדה של פסח אנחנו קוראים מעשה בחד גדיא. באמצע הסיפור מגיעה האש: "ואתא נורא (באה האש)". אחרי האש באו המים וכיבו את האש: "ואתא מיא וכבא לנורא".

בתגיות יום העצמאות, העיריות מוציאות כסף רב על זיקוקין די נור (בארמית: זיקוקים של אש, "הצגה" של אור בשמים).

ובערבית: נור הוא שמה של מלכת ירדן לשעבר. נור הוא גם שמה של חברה שמייצרת גפרורים בישראל.

★★★

בשבת אנחנו מדליקים נרות שבת. בעיתון נוכל למצוא את זמן הדלקת הנרות. במוצאי שבת מדליקים נר הבדלה – להבדיל בין קודש לחול. ולהבדיל, ביום השנה למות יקירנו וגם בימי חג אנחנו מדליקים לזכרם נר נשמה (וגם: נר זיכרון).

נר תמיד הוא האור (נרות או חשמל) שמדליקים בבית-הכנסת ליד עמוד התפילה של החזן, וגם כינוי למנורות בצורת נר שמדליקים בבית-הכנסת כנר זיכרון לגפטרם.

כשמדברים או כותבים על אדם חי, מצרפים לשמו את המילים: נרו יאיר (בראשי תיבות: נ"י) – זו ברכה לאריכות ימים (הדבר מקובל בחוגים מסוימים בלבד).

★★★

ולהבדיל: כשאומרים על אדם כי נרו דעה, זאת אומרת שהוא ירד מגדולתו. כמו שהנר דועך (לאט לאט מפסיק לדלוך), כך גם בני אדם דועכים לפעמים – מתים אט-אט.

ב"שיר לשלום" כתב יעקב רוטבליט: "מי אשר כבה נרו ובעפר נטמן (קבור באדמה) – בכי מר לא יעירו, לא יחזירו לכאן".

★★★

כאשר לתינוק יש חום גבוה והוא אינו רוצה לבלוע (לשתות) סירופ, אפשר להוריד את החום בעזרת נר שמכניסים לפיהטבעת, כלומר לישבון. ובשיעור התעמלות עומדים עמידת נר (שוכבים על הגב ומרימים רגליים ישרות, כמו נר).

★★★

צדק ויושר צריכים להיות נר לרגלינו. בלשון הדיבור, כאשר אנחנו מחפשים משהו במשך זמן רב בלי הצלחה, אנחנו אומרים: חיפשתי אותך בנרות. לפעמים צריכים לחפש את הצדק בנרות, אבל זה כבר נושא לרשימה אחרת...

ציפי מזר

מספרים היכן התחנה, היכן קיבל את חינוכו.

חינוך טוב מתחיל, כידוע, בבית. כאשר אומרים על ילד שהוא מחונך, מתכוונים לומר שהוא מתנהג יפה, שהוא מנומס.

כשאומרים על משהו "זה לא חינוכי", רוצים לומר שלא כדאי שהילדים ישמעו או יראו את הדבר (סרט, הצגה, תוכנית טלוויזיה וכדומה), כדי שלא ייפגעו, כדי לא לתת להם דוגמה רעה. "חנוך לנער על-פי דרב"ו" נאמר במשלי כ"ב, ו', כלומר: יש להתאים את דרך החינוך לכל ילד. קצת קשה לעשות זאת בכיתה של שלושים או ארבעים תלמידים, אבל זה כבר נושא לרשימה אחרת...

הַיָּר וְהַמְנוּחָה

בחנוכה מדליקים נרות חנוכה. שורש המילה נר הוא נור. אנחנו מוצאים את השורש הזה בעברית, וגם בערבית ובארמית.

בבית-המקדש הייתה מנורת זהב בעלת שבעה קנים. המנורה וענפי הזית סביבה הפכו לסמל מדינת ישראל.

פרח הנורית צבעו אדום או צהוב – כצבע האש. אנחנו מחממים את הפית ומבשלים בתנור (תנור חימום; תנור בישול ואפייה).

בעבר האירו את הפית בנרות. היום מאירים בחשמל, בנורות חשמל (ארוחה רומנטית אוכלים לאור נרות...). נורה קטנה היא נורית. כאשר יש במקווה בעיה טכנית, נדלקת נורית אדומה. נורית אדומה היא סימן אזהרה.